

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIĄZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

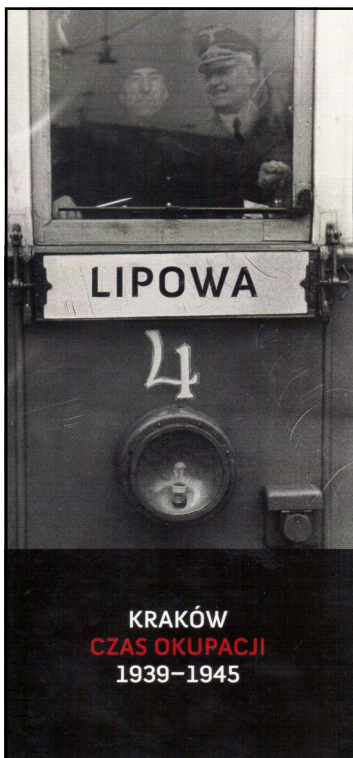
כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
כתובת: ת.ד. 17209 תל אביב 69051
דואר אלקטרוני: lili@lyhaber.com
טלפון: 09-9579540 פקס: 054-4436366

גליון 47, יולי 2010 אב תש"ע

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

“קרקוב הכבושה”

הנכם מוזמנים להרצאתה של ד"ר אדיטה גברון על התערוכה החדשה “קרקוב בזמן הכיבוש 1939-1945”. ההרצאה תתקיים ביום רביעי 21.7.2010 בשעה 17:00 באולם יצחק שבתיון עירוני ה', רח' בן יהודה 227 תל אביב. ד"ר גברון הינה מאוצרות התערוכה, ראש המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהודי קרקוב ומרצה באוניברסיטה היגלונית.

על הגימנסיה העברית

אנו, בוגרי בית הספר העברי בקרקוב ע"ש ד"ר הילפשטיין, קראנו בעיון רב את מאמרה של גב' יוהנס, אך מצאנו בו הרבה אי דיוקים. גם הורינו היו בוועד ההורים שנים רבות, והדים מן הנעשה שם נשמעו בבתינו.

שכר הלימוד היה אחיד: בבית הספר העממי הוא עמד על 49 זהובים ובתיכון על 63 זהובים. התשלום היה שווה לתלמידים מצטיינים וחלשים. להנחות זכו מעוטי היכולת באישור בקשתם על ידי ועד בית הספר ובחתימתו של ד"ר הילפשטיין.

בבית הספר לא היה קיים מטבח לנצרכים ורעבים, ובכלל לא היה מטבח. לכן גם לא חולקו ארוחות חמות או סנדוויצים לרעבים. לא זכור לנו שאכלנו ארוחת עשר בהשגחת מורים. להיפך, בהפסקות התרוצצנו בפרוזדורים, וירדנו להמר לקנות עוגות, ממתקים או שתיה. שם גם קבענו פגישות לאחר הצהריים.

בבית הספר היתה רק תזמורת אחת – תזמורת בית הספר. בכל החגיגות היא צעדה בראש. לא היתה תזמורת ג'ז או קאמרית.

מסיבות רקודים החלו מכיתה י"א, ובכיתות הנמוכות היו מסיבות פורים וחנוכה כיתתיות. על גג בית הספר, אם מזג האוויר אפשר זאת, רקדנו הורה ולא ולס וטנגו.

יש עוד אי דיוקים רבים כמו בענין קולוניה וזבויה ועוד...

כל הכבוד לגברת יוהנס אשר עמלה על הכנת הכתבה. חבל רק שלא בדקה את

קצרים

הזכורה למי מכם תהלוכת עד לא ידע בחגי פורים ברחובות קרקוב? באיזה רחובות בעיר עברה התהלוכה? **זלדה כהן**

לדיון על שמו של שימק דרנגור אני מבקש להוסיף: שמו היה שימק. כאשר הייתי נער צעיר בקרקוב, ולמדתי בכיתה נמוכה, בא שימק לכיתנו, בחר 10 ילדים, ומהם הרכיב קבוצה בתנועת “עקיבא” (לא בני עקיבא), תנועה ציונית שלימים היתה הגדולה ביותר בקרקוב.

שימק, ומדריכו דולק ליבסקינד, השפיעו רבות על התנהגותי בעתיד, ואני אסיר תודה להם על כך. תמיד פעלתי על פי דרכם: “סוף פעולה במחשבה תחילה”.

אלכס רקוב

לא למדתי בגימנסיה העברית בקרקוב, אולם בשנת 1987 נכחתי, יחד עם יוצאי קרקוב נוספים, בטקס גילוי שני לוחות קיר, בעברית ובפולנית, שנקבעו על לוחות הבנין שבו היתה הגימנסיה, לציון המוסד. בטקס השתתפו גם פרופסורים מהאוניברסיטה היגלונית ומספר יהודים הגרים בעיר.

צבי גרינגרס

תזכורת לתשלום דמי חבר ל-2010

נא לשלוח המחאה על סך 120 ש"ח לארגון יוצאי קרקוב בישראל ת.ד. 17209, תל אביב 69051

ניצוצות מן הפחם - פרקי זכרונות

זיכרונותיה של רבקה אניספלד “מדוע בית הכנסת רחוק כל כך? עברתי מקרקוב ניצוצות מן הפחם – פרקי זכרונות”. ראו אור על ידי בנותיה, והוא שוממים מאנשים רצתי מהר. הנה בית תורגם מכתב יד מקורי, בפולנית. הספר הכנסת! לא ראיתי את פניו של מי כתוב בצורה מרתקת, סוחפת ומעניינת. שתחב לידי מפתח ולחש: “היכנסי במחברות המלאות, בכתב צפוף, שורה מהר!” אחר שורה, עמוד אחד עמוד, הועלו על ניתן לרכוש את הספר במחיר של 35 הכתב זכרונות מהשוואה. מתוך הספר: ש"ח.

מבכים מרה את מותה של חברתנו

מרילה ליברמן ז"ל

מבית מונדרר

ומשתתפים בצערם של בעלה יוזק, כלתה איריס ונכדיה

רכבת המוות...

מרק, מרק ביתי חם מריח, אבל נסתפק גם במרק של אושוויץ עשוי קליפות תפודים וסרפדים. רק שיהיה הרבה. רק שיהיה חם. לא נותנים לישון. כל פעם מישהי בועטת, אחרת דוחפת, שלישית מתחננת שקצת יזוזו רק לרגע, היא רוצה ליישר רגליים. לא מסוגלת יותר לשבת כך. ושוב דומיה, ושוב משתדלות להרדם. אבל יש בינינו ערות, שוכבות ומקשיבות לגניחות, בכי שקט, וקריאות קורעות לב מפי האומללות, אשר שוב ושוב מבקשות את יקיריהן אשר נמוגו בעשן הקרמטוריום. האשמות קשות, האשמות מרות, אבל אין אוזן קשבת להן.

הרכבת לא זזה. המסלול אינו פנוי. לא יודעות כמה זמן נשהה ביער המקולל הזה. השקט השורר מסביב אינו מבשר בשורות טובות. הו אלי, עד מתי? עד אנה? מתי כל זה יגמר? מתי יוציאו אותנו מתוך הקרון? מתי נגיע למקלחת? מתי נשתחרר מהכניס והפשפשים העוקצים אותנו? ואולי אחר כך יכניסו אותנו לצריפים, צריפים אמיתיים. הו חלומות פז, הו חלומות תעתועים. וראו כמה מוזר המצב. אנחנו לא חולמות על הבית האבוד ועל המטה החמה, על המצעים הנקיים המריחים, על המאכלים הטובים שאכלנו. כל זה רחוק מאיתנו ולא ניתן להשגה, אפילו בחלום. העבר, עבר רחוק – קרי, שלוש שנים – הוא חלום על גן העדן. היום זה אבסורדי, אך מתגעגעות למחנה פלשוב או אפילו לאושוויץ. בהשוואה למצבנו היום, זה לא היה כל כך רע.

קול יריה נשמע דקה אחרי דקה, ומפר את דומית הלילה. מבוהלות חוזרות למציאות. לא יודעות מה קרה. הירי חוזר ומהדהד שוב ושוב. אימה משתלטת עלינו. הפחד והחרדה עולים מרגע לרגע. רק לחישות נשמעות "אלי, האם זאת שעתנו האחרונה? האם כאן ביער הגרמני יהרגו אותנו כמו כלבים שוטים? האם נגיע פעם לאיזו תחנה? האם נראה עוד את פני יקירנו? האם נהיה בני דרור? האם גם לנו תאיר השמש? ואנחנו כל כך צעירות! כל כך רוצות לחיות! רוצות כמו כל בנות גילנו להינות מהנעורים, להיות מאוהבות, מאושרות". ושוב חוזרת אותה שאלה, אותה זעקה, "למה? למה לנו אסור לחיות?"

קול הירי שוב ושוב. הבהלה עולה. לפתע נשמעת צעקה היוצאת מלב אחת האסירות. לא נשאר לנו כלום. רק תקווה. הבה נתפלל לאל שיעזור לנו. ותפילה כנה נשמעת. תפילה זו, אמיתית. מתפללים בכל השפות. יהודים וגויים ביחד. שומעים את "שמע ישראל" וגם "פטר נוסרה". הו אלי, האם שמעת את התפילה? האם היא הגיעה למרומים? אנא, עננו.

אט אט מרימה את השמיכה. רוח קרירה מלטפת את פני, ואני מהרהרת. עוד מעט, אולי בעוד דקות ספרות, אני לא ארגיש את הקור. מסתכלת על השמים. אלפי כוכבים, ירח. והירח כאילו מביט עלי מרומים, והוא רוצה לעודד אותי: "אל לך, אל תתיאשי, אל תפחדי. אסור לאבד תקווה". איזה כוח חדש נולד בתוכי. אני אשרוד. אני כל כך רוצה לחיות. לחיות ולהגיע למשהו בחיים. לא להתפגר כאן ביער הגרמני, על אדמת האויב, כאן במקום שאף אחד לא ידע את מקום קבורתי. אף אחד לא יבכה אותי, ואני אשרוד לעולם אסיר מספר 26261.

הירי לא נפסק. חלפו אולי חמש דקות, אולי שעה. אין לי מושג. רק חושך ומוות לפני העיניים. לאורך המסילה צועדים כמה אס.אס. מניס, ובצעקה משוחחים ביניהם. אנו מקשיבות: מה הם אומרים? מה תביא השעה? מה הם רוצים? השאלה היא "קרנקה" חולים. כעת הבנו שמקרונות אחרים הוציאו את כל החולים והחלשים. אין טעם לטלטל אותם יותר. הם לא יביאו תועלת ל"מולדת". לא יעבדו. לכן לא כדאי לדאוג להם. העם הנבחר לא ירווה מהם נחת.

לאט, בעצלתיים, נסחבת הרכבת שלנו לאורך הפסים. הגלגלים מכים בקצב אחיד. לפעמים ישרוק הקטר ולפתע יזדעזעו הקרונות. הוא נושם ונושף, וחורק כאילו כועס, כאילו רוגז כמונו, הנוסעות ברכבת אימים זו. העמיסו אותנו לקרונות המשמשים להובלת בהמות. הקרונות פתוחים ואנחנו, מאה ואולי יותר בכל קרון. כבר חמישה ימים אנחנו בדרך, והגרמנים לא סיפקו לנו שום אוכל. הם רק מעבירים אותנו למרחקים. כל פעם משנים כיוון. רק הלאה. רק הלאה.

קר לנו. קר מאוד. כל היום נפלו מהשמים פתיתי שלג גדולים. הרכבת אט אט נסעה, ונעצרה באיזה מסלול צדדי בתוך יער. לנו אסור לרדת ממנה, אפילו לא לרגע אחד קט. וכל כך היינו רוצות להתפנות, ליישר רגלים. לא יאומן, השלג היה לנו לאוצר. אספנו פנכה מלאה פתיתי שלג ואכלנו אותם. "ברוכה את לחות השלג, איזה טעם נהדר לך". השלג גם עזר לנו להוריד את הלכלוך שדבק לפנינו וליידיים. אנחנו רעבות. כל כך רעבות. כל כך חלשות. חסרות אונים. אין לנו כוח רצון לקום לרגע ולהנות מיופיו של הנוף.

רכבת אימים היא הרכבת שלנו. יותר עומדת מוסתרת, מאשר נוסעת. החזית מתקרבת, הרוסים כבר כמעט משיגים אותנו, ולכן צריך כמה שיותר מהר להעביר את האסירים המקוללים. יומם ולילה צעדנו בתהלוכת המוות. הגרמנים הבריחו אותנו ממקום למקום. הדרך זרועה פגרים. חלקם מתו מאפיסת כוחות, ואת התשושים והחלשים שלא הצליחו לעמוד בקצב, הרגו הגרמנים במכות או בכדור. אנחנו, שלדים בני מזל, לבושים סחבות, צעדנו באון, וכפרס העמיסו אותנו לרכבת אחרי מספר ימים של צעדה. אף אחד לא חשב שאנחנו רעבות, שאולי מגיע גם לנו מזון. דאגתם של הגרמנים היא שכמה שיותר אסירים מקוללים יתפגרו, וכך יתפטרו מהם.

בין האסירות לא שוררת אחדות. גם כאן כוח הזרוע שולט. מנצח תמיד החזק, בעל האומץ. יושבות על רצפת הקרון, לא זזות, הרגליים שלנו נרדמות. אנו עטופות בשמיכות המחנה, קרובות אחת לשניה, מתגוננות מהרוח הקרה המכה בחוזקה. שמיכות המחנה מצילות אותנו, הן משמשות לנו חומת מגן. חבל שהן מעטות כל כך. שמיכה אחת לשתי אסירות. היאוש חוגג. גם האופטימיות שבינינו מאבדות את התקווה, ורק שואלות מה יביא המחר? היש לנו עתיד?

ערב בא. כולנו מתכוננות לעוד לילה. רעש, המולה. הקרון המת קם לתחיה. אחת דוחפת, שניה הודפת. כל אחת מחפשת מקום לעבור בו את הלילה. הצפיפות נוראה. קשה לנשום. קשה לזוז אפילו סנטימטר אחד, כי מיד שומעים גידופים וצעקות: "את דורכת עלי, זוזי כבר". שומעים בכי. בפנית הקרון עומדת אחת חלשה, אשר לא הצליחה למצוא לעצמה מקום ישיבה. מסכנה. את הלילה תעבור בעמידה, וזה קשה כפליים. הרגליים כואבות, ממש מועדות. הקור החודר ללשד עצמות, הרוח מכה בלי רחמים ואף אחת לא תחמם אותה בחום גופה. האס.אס. מן מתערב. מצטופפים עוד קצת וגם היא יושבת. צפוף יותר, אבל גם חמים.

בקול צורם הקטר צפר צפירה ארוכה גונחת, כאילו אין לו כח. מטלטל את הקרונות, זו מטרים ספורים, לפתע מאיט את הקצב, והרכבת שוב עומדת. היכן אנחנו? האם בתחנה? תחנה - זאת תקווה. אולי, אולי נקבל קצת מים חמים שימלאו את הקיבה הריקה, המטרטרת, המתחננת לאוכל. תקוות שוא. אנחנו שוב בתוך יער. עצלות ואדישות, לא איכפת לנו כלום, רק תנו לנו לישון, רק לישון. לא לחוש דבר, לא לחשוב, רק לחלום... לחלום. חלומות על צלחת

לזכרה של הקיבוצניקית הקרקובאית

הוריה ואת מרבית משפחתה שנספתה בשואה. בארץ הגיעה צשקה למרחביה, ומשם להשלמת קיבוץ ג' מגליציה, למחנה העלוב של חברי עין המפרץ בבת גלים. תקופה קשה וסוערת עברה על הקיבוץ בראשיתו, מדעיכת החלום של "קיבוץ עירוני" והחלפתו ב"קיבוץ עם משק עזר" בחולות קרית חיים ועד להתיישבות קבע חקלאית בגני עכו.

ב-1935 יצאה צשקה להשתלם בצמחי בית ונוי במשק הפועלות בפתח תקוה, לקראת הקמת המשתלה בעין המפרץ. שם פגשה את יוזק ארנון, וחזרה איתו כזוג לקיבוץ. יחד הקימו משפחה והולידו 3 ילדים בצל מלחמת העולם השנייה ומלחמת השחרור.

צשקה הקימה את המשתלה של הקיבוץ, עבדה במכוורת, במזכירות ובארכיון. במקביל מילאה תפקידים רבים בקיבוץ ובתנועה, היתה מזכירת הקיבוץ, ערכה את עלון הקיבוץ משנות החמישים ואילך, היתה רכזת חינוך ושנים רבות היתה חברת הוועד הפועל של התנועה ומזכירת המכון למחקר חברתי של הקיבוץ הארצי. אשה רבת פעלים ודעתנית, מלאת אמונה ודבקות במטרה, אך גם מאד מפוקחת ויודעת לבקר את עצמה ואת החברה סביב, לה תרמה כמיטב יכולתה וכישוריה. ובמילותיה שלה: "עשינו דברים חשובים, יפים. שילמנו מחיר. נהנינו, סבלנו. אינני מתחרטת אף לרגע".

יהי זכרה ברוך

השומרי נזקה לתחבולות, לקומבינציות ולשקרים כדי להסתתר מאחיה הבולשים אחריה. צשקה לא ויתרה על פעילות והדרכה בתנועה, גם אם נמנעו ממנה חוויות מרכזיות כמו מושבות הקיץ. באותה עקשנות וכוח רצון גם למדה בעצמה לבחינות בגימנסיה העברית, ומימנה את הלימודים משיעורי עזר שנתנה. הוריה לא הסכימו בשום פנים שתמשיך ללמוד לאחר סיום כיתה ח', והאפשרות שתלמד עם בנים נתפסה כהפקרות ויצאיה לשמד. כשנתגלו מעשיה – סגרו אותה בבית ולא נתנו לה לצאת. כמיטב יכולתה עזרה להוריה בעבודה בחנות, ובהגיעה לגיל בו מסיימים תיכון החליטה לברוח להכשרה. משפחתה לא ויתרה והקימה שערוריה גדולה, עד שנאלצה לחזור להוריה. לא עזרו תחנוניהם ודמעותיהם, צשקה נשארה איתנה בדעתה וחזרה להכשרה, הפעם בהסכמתם בלית ברירה. כדי להכין עצמה לעלייה למדה, בין היתר, מסגרות, ועבדה בבית חרושת מבלי להתחשב בדעות הסובבים אותה על מעשיה יוצאי הדופן. כל דרכה היתה מלווה תמיד התלהבות ודבקות באתגרים קשים, תוך התעלמות מדעת הקהל סביבה.

לארץ ישראל עלתה ב-1932 בתעודה של תיירת, באניה "אדריה". לקבלת הדרכון נזקקה לחתימת אביה וב"הכרעה מרה וגורלית" עברו הסכים לחתום ונפרד ממנה. פרידה לנצח. יותר לא ראתה את

הדדית וערבות הדדית ביניהם.

אחיה של צשקה למדו ב"חדר" ובישיבות, דיברו אידיש, לבשו בגדים ארוכים וציציות, והלכו עם מרדה בעולם הזה, כבר בהיותה ילדה בת עשר אבדה לה האמונה באלוהים, והכבידו עליה התפילות, האיסורים והחוקים הדתיים בבית. היא דיברה בבית פולנית בלבד, ולא יידיש. עולמה הרוחני היה שונה ומרוחק מבית הוריה, והיא בנתה אותו לבדה, ובעזרת חברות טובות בתנועת הנוער ומשפחותיהן. מגיל צעיר חלמה לעלות ארצה ולחיות עם חבריה מהתנועה. הדת אמנם לא דיברה אליה, אך היתה קשורה לתרבות היהודית בכל נפשה, והרגישה הזדהות ושייכות. תמיד שמה את יהדותה בראש, לפני הסוציאליזם. אחיה חיו בעולם שונה מאד מעולמה, והיחסים נעשו מתוחים בעיקר לאחר שנכנסה לתנועת הנוער - והם היו עוקבים אחריה ומסגירים אותה להורים.

קרקוב, העיר בה נולדה, היתה עיר ואם בפולין, מלאה נכסי תרבות ובעלת היסטוריה עשירה, וצשקה מעידה על עצמה שאהבה את העיר בכל נפשה ושמרה בליבה געגועים עזים לשוב ולראותה. לתנועת השומר הצעיר הגיעה בגיל צעיר, ונשבתה בקסמי הנעורים ובתכנים של התנועה, אלא שעבור הוריה תנועת הנוער היתה כמו יציאה לשמד. ההתנגדות היתה נחרצת. לאורך כל השנים בקן

לאחרונה הלכה לעולמה צשקה ארנון, והיא כמעט בת 98 שנה. את המאה העשרים, רוויית המלחמות הקשות והתקוות הגדולות, עברה בעוצמה של מעורבות עמוקה ועשייה אישית רבת פעלים. סיפור חייה העשיר והמרתק, הוא גם סיפורו של הקיבוץ מראשיתו, והנה סיפורה בקצרה.

צשקה נולדה בקרקוב ב-28 בדצמבר 1911, להוריה פרידה ואברהם מנדל דרגנר, אנשים מאמינים, שומרי מצוות אדוקים. היו לה 4 אחים והיא הבת היחידה. האם היתה אשה פשוטה שנשאה כל השנים בעול גידול הילדים, אחזקת הבית ועזרה לאב בחנות המשפחתית. קפדנית במצוות ועמוסת עבודה לעייפה, וקצת מאוכזבת מבתה היחידה שלא מצאה עניין בבישול, באפייה ובעבודות הבית. האב עבד קשה לפרנסת המשפחה בחנות המשפחתית לבדים ודברי סדקית. צשקה היתה קשורה אליו במיוחד, אהבה והעריכה אותו. להורים היו אחים ואחיות רבים, והמשפחה הרחבה נהגה להיפגש בבית הסבים בכל ערב שבת, והיתה עזרה

רכבת המוות... (המשך)

פחד, כאב, כעיניו של עופר פצוע נמלט מציידים צמאי דם. הכוכבים והירח הסתתרו בין העננים. אור ראשון בוקע, ועם הנץ החמה שביב קרן תקווה חודרת לליבנו. אולי בכל זאת, אולי למרות הכל נחזיק מעמד, נתגבר. אולי היום נקבל קצת אוכל? אוי, כמה אנחנו רעבות, כמה מורעבות. ושוב צפירת הקטר. לנו זהו צליל מנגינה נהדרת. זהו סימן שאנחנו עוזבות את יער האימים. הרכבת זזה, הקטר נושם, נושף, והגלגלים עונים לו בקצב.

אסתר מנהיים (סטניה הולנדר)

בקרן שלנו אין חולים. כך מודיע האס.אס.מן, אדם מבוגר, ונדמה לי שבסתר ליבו הוא מרחם עלינו. הם עוברים הלאה, ושוב זעקות, ושוב ירי. הרגשה כה קשה. ולפתע רגיעה. כעת הבנו. כעת עוד לא ישחטו אותנו. אין מילים בפינו. רק בכי. בכי משונה. לדמעות טעם מריר ומתוק, טעם אבל ושמחה.

ראה זה פלא. יש אחדות בינינו שמצליחות להרדם, אך רובן לא מסוגלות להשתחרר מהטרומה. יושבות מקובצות, פניהן נפלו, ומבט עיניהן אומר הכל – שנאה,

סיפור קצר על משפחה חילונית מסורתית

זהו סיפור על משפחה יהודית קרקובאית רגילה, בשנים 1930-1926, שכללה הורים ו-3 ילדים בגילאי 8, 6 ושנתיים, התגוררה לה בקרקוב, ברובע שבו מחצית האוכלוסייה היתה יהודית חילונית, ומחציתם נוצרים פולנים. בני המשפחה נהגו לבקר 4 פעמים בשנה בטמפל (בית הכנסת), בחגים. המטבח בביתם היה כשר, אולם מחוץ לביתם לא הקפידו על אוכל כשר. הילדים למדו בבית ספר פולני ממלכתי, אך ההורים רצו שילדיהם יקבלו גם חינוך יהודי, ולכן רשמו אותם ל"חדר" שנמצא ברובע היהודי.

שם, ב"חדר" מתחילים הילדים ללמוד את ה" א-ב " וחומש, שאותם מתרגם הרב לשפת היידיש. שלוש פעמים בשבוע, בשעות אחר הצהריים, הלכו שני הילדים הבוגרים ל"חדר". בלווי עוזרו של הרבי (בלפר ממילה בהלפר) הם למדו ב"חדר" מפרשת בראשית עד חנוכה.

יום אחרי החנוכה התקיים חג נוצרי Boze Narodzenie. למשפחה הייתה עוזרת נוצרייה והם קנו לה עץ אשוח. יום אחד נכנס לבית עוזרו של הרבי, כדי ללוות את הילדים לשיעור, ואוי לאותה בושח, חשכו עיניו. הוא לקח את הילדים לשיעור וסיפר לרבי מה ראו עיניו.

אמר הרב לילדים: מחר אתם באים עם אביכם לשיעור. למחרת השתחרר אבא מהעבודה והגיע עם הילדים לחדר. ואלו המילים שאמר הרבי " יש לך ברירה או לזרוק מהדירה את ה"טינופת", (הוא התכוון לעץ האשוח), או לקחת כרגע את הילדים הביתה". מיום זה הילדים לא ביקרו יותר בחדר. ההורים מצאו מורה שלימד את הילדים חומש אותו תרגם לפולנית.

זהו הסיפור על משפחתי שלי. הילדים הם אחי ברנד שנעלם ברוסיה, ואחי הצעיר שהיה בן 15 בהרצחו באקציה בגטו טרנוב בשבועות ב-1942. המורה אשר לימד אותנו חומש ותרגם אותו לפולנית היה "פרופסור" שפיץ (Szpitz) איש אינטלגנטי. בזמן המלחמה היה האחרון מלשין בגטו ובמחנה פלשוב.

צבי גרינגרס

"אל תשכחו אותנו!"

שנים רבות חלפו, וסיפורים רבים סופרו על ידי אנשים שעברו את השואה. אבל אף אחד לא מסוגל לספר ולהביע במילים את ההרגשה האמיתית של מה שעברנו. את הפחד האיום, ההשפלה הגדולה ביותר של לאבד צלם אנוש. להרגיש שאינך לא בן-אדם יותר. את הרגשת היאוש שאין יותר כלום – שהגעת לסוף החיים, ואין אפשרות להלחם, ואין מה לעשות! הרגשה שהביאה רבים להשליך עצמם על הגדרות המחושמלות כדי להמלט מן הסבל.

דברי אינם מיועדים לבני דורי. הם מיועדים לבני הדור השני, השלישי והרביעי. הם מיועדים לבני הנוער המבקרים במחנות ההשמדה, שם מספרים להם על התנאים, על המארשים, על מה שקרה, אבל מעט על הרגשות והתחושות. כי איך אפשר לתאר במילים את התחושות שעברו עלינו בעודנו ממתין לילה שלם מחוץ לתאי-הגזים כדי להכנס ל"מקלחות"?

אני שומעת סביב ש"כבר נמאס!", "אי אפשר לשמוע יותר על השואה!", "עבר כל כך הרבה זמן וצריך לשכוח!"

ה"שואה" עבורנו, הניצולים, היא מילה קדושה, טרגית, לא מוסרית. עד היום משמעותה המלאה לא מובנת ולא נתפסת. לא נתפסת על ידי מי שחווי אותה, וקל וחומר על ידי כל מי שמתמש בה בפזיזות, בורות וחוסר אחריות.

עברו שנים רבות. מספר הניצולים שיכולים לספר הולך ופוחת במהירות. עבורנו זכרון השואה אינו עוד זכרון. אלה הם חיינו. כשאנחנו נפגשים עם ניצולי שואה אחרים זה תמיד יהיה נושא השיחה. הזכרונות, התמונות, הפרידות, המראות, הקולות והזוועות יהיו תמיד חלק מן הזכרון הפנימי שלנו, חלק בלתי נפרד מחיינו. אנחנו, הניצולים, לא יכולים לשכוח. כל יקירינו הושמדו, ובקשתם האחרונה היתה: "אל תשכחו אותנו!". לכן, למרות כל הקושי שמעלים הזכרונות, עלינו לקיים את צוואתם של הניספים.

אשוויץ, ספטמבר 1944
הלילה היה קר. 120 בחורות צעירות בגילאי 18-20 (אני הייתי בת 14), לבושות בכותנות-פסים, עומדות מכונסות ומצופפות.

השמועה עוברת שאנחנו ממתיןות על מנת להכנס לתאי-הגזים. ברגע הראשון אף אחת מאיתנו לא מבינה במה מדובר. דממה כבדה משתררת סביב.

איך אפשר להבין משמעות של משפט כזה? איך יכול הגיון אנושי תמים להבין שעומדים להוציא כאן להורג, בדם קר, נערות צעירות ובריאות, בשיא פריחתן? הדממה – דממה של חוסר אמון, חוסר הבנה – נמהלת בתחושות רבות ושונות. הרגשה מייאשת של חוסר אונים, תחושה של חנק, התנתקות מן הסובב אותך, דפיקות לב חזקות, צער, כעס משווע. ובסוף, בכי חרישי וזעקות תפילה לאל, לעזרה וישועה. כל אחת הגיבה אחרת, אבל אף אחת לא רצתה למות. הייאוש בהבנת סופיות המצב ניכר בעיניים. המבט כבה, מת. העיניים הללו מלוות אותי כל חיי.

אנשי הס.ס., שהגיעו לבסוף, הכניסו אותנו לחדר גדול והורו לנו להתפשט לחלוטין. אחת אחת עברנו לפני ד"ר מנגלה שבחן אותנו בעיני הרוצח שלו, ובידו שוט. בשקט ששרר באולם הוא שמע בוודאי את פעימות ליבנו. אף אחת לא התחננה על חייה. הוא התחיל להפנות אותנו לימין ולשמאל. ימין – לחיים. שמאל – לתאי הגזים.

חצי מן הבנות נשלחו שמאלה, ולפתע, בשקט הכבד, התפרצו זעקות קורעות-לב של פרידה, של כעס מטריף על המוות הקרב, של מחאה כלפי בורא עולם. ובתוך כל הזעקות, כשהובלו לתאי הגזים, ראשן מופנה אחורנית על מנת שישמעו, וידיהן מונפות באוויר, נשמעו הזעקות שהופנו אלינו: "אל תשכחו אותנו! אל תשכחו!..."

לפעמים קשה לי להאמין שעברתי את כל זה ונשאיתי שפויה. ועוד היה בי כח לבנות חיים חדשים, בית חדש, בית נפלא בארץ-ישראל. לגדל משפחה לתפארת, בנות, בנים, נכדים ונינים שתורמים למדינה.

אסתר פרידמן

מחפשים את...

מאיר למברגר מחפש מידע נוסף על הוריו ומשפחתו, ומבקש את עזרתכם.

סבתו שבתמונה משמאל, סלומאה למברגר לבית טהורן (Thorn), ניהלה מסעדה ברחוב קרקובסקה 13 (?) יחד עם הסב משה. במשפחה היו 4 בנים: שמעון, הירש צבי, ישראל חיים, ומיכאל. רק צבי, אביו של מאיר, שרד. ויחד עם אסתר רעייתו עלו לישראל ובנו כאן את ביתם.